

«Plagiatkontrollen»

Adriane Lilleskare Lunde

Øystein Helmikstøl

journalist i Psykologtidsskriftet

Psykologtidsskriftet kjørte nærmere 1000 artikler gjennom et plagiatkontrollprogram. Er det vi *ikke* fant, det mest interessante?

Vi starter med slutten, med konklusjonen: Vi har kjørt 910 artikler, av dem ca. 800 fagartikler, gjennom et plagiatkontrollprogram. Noen av artiklene kjørte vi gjennom to ganger. En bunke artikler har vi også brukt noen timer på å sjekke manuelt. Alle artiklene har stått på trykk i Tidsskrift for Norsk psykologforening en gang mellom 2004 og 2014. Vi fant ikke ett eneste eksempel på *plagiat*. Vi fant noen eksempler på *tekstlikhet* mellom tekster av samme forfatter. Leser du videre, vil du finne argumenter for at akkurat det kan være eksempler på god forskningsformidling. Siste punkt i konklusjonen: Vi fant gode argumenter for å være varsomme med å si at en sjekk av 1000 artikler i et plagiatkontrollprogram kan si noe som helst. Tittelen på denne saken er markert med anførselstegn. En plagiatkontroll er ikke nødvendigvis en plagiatkontroll.

– Jeg vil ikke ha noen motforestillinger mot å gjenta meg sjøl mange ganger så sant jeg mener innholdet er viktig og uttrykk for god tenkning

Arnulf Kolstad

Men hva har vi sjekket? Og hva er det vi har funnet? For å svare på det må vi starte et annet sted. 1990-tallet. Forskningssvindel skjer ikke i Norge, regner man med. Men det skjer i USA.

Forskningsoptimismen der etter andre verdenskrig fikk seg en knekk på 60- og 70-tallet. Og mellom 1974 og 1981 blir det avslørt tolv tilfeller av vitenskapelig uredelighet. Etter et vedtak i Kongressen i 1981 opprettes det etter hvert formelle systemer som skal håndtere påstander om svindel i forskningen. Danmark er på denne tiden det eneste landet utenfor USA som har regler for hvordan man skal håndtere saker om påstått juks i forskningen. De oppretter egne granskingskomiteer som får myndighet til å avgjøre sakene.

Det skjer lite i Norge utover 90-tallet. Stortinget vedtar at det skal opprettes tre forskningsetiske komiteer her til lands, men komiteene jobber med andre ting enn vitenskapelig uredelighet. Forskerne Matthias Kaiser, Dag Elgesem og Kjetil Jåsund presenterer den første og foreløpig siste større empiriske undersøkelsen av forskningsjuks i Norge. Studien får ikke støtte av Norges forskningsråd. 1203 vitenskapelige ansatte ble spurt; 12 prosent av de som svarte, mente å vite om svindel ved universiteter i de siste ti årene, og en signifikant andel innrømmet selv å ha utført irregulære handlinger i forskningen sin. Forskerne fikk aldri penger til å følge opp undersøkelsen.

ENKLERE Avsløring av de groveste formene for plagiat er blitt enklere, mener Ole Bjørn Rekdal ved Høgskolen i Bergen.
(Foto: HiB)

Så Sudbø

«Jeg må gi deg det samme svaret som jeg gir alle journalister som (fremdeles) henvender seg til meg med dette ønsket: jeg gir ikke intervjuer», svarer en vennlig Jon Sudbø på henvendelsen fra Psykologtidsskriftet om et intervju med ham til denne artikkelen.

Kreftforsker Jon Sudbø ble i 2006 avslørt for omfattende forskningsjuks. Det ble satt ned en granskingskommisjon som konkluderte med at 13 vitenskapelige artikler i flere anerkjente medisinske tidsskrifter måtte trekkes tilbake. Også doktoravhandlingen til Sudbø var basert på juks og måtte trekkes tilbake. Kommisjonen konkluderte med systematisk juksing med data fra slutten av 1990-tallet og frem til januar 2006. Saken får stor oppmerksomhet i norske og internasjonale medier. Og den får følger formelt: Forskningsetikkloven trådte i kraft fra juli 2007. Og et nasjonalt granskingsutvalg blir opprettet samme år.

Det norske forskningsmiljøet var ikke plettfritt. Juks fantes altså ikke bare i utlandet.

Mer eller mindre?

Matthias Kaiser, som var sekretariatsleder i Den nasjonale forskningsetiske komité for naturvitenskap og teknologi (NENT) fra oppstarten i 1991 og fram til 2011, tror at forskningssvindel er relativt utbredt, mens det er umulig å si om det har økt i de siste årene, eller om vi har blitt mer bevisste.

– Det er et alvorlig problem, men det er ikke nødvendigvis et kjempeproblem, sier han.

Ole Bjørn Rekdal, førsteamanuensis ved Høgskolen i Bergen og forsker på akademisk kildebruk og -misbruk, omtaler det som «en eksplosjon» av plagiatsaker i de siste årene, og snakker om at det «i mange akademiske miljøer akkurat nå» ser ut til å begås plagiater av både «Gud og hvermann». Eksamensjuks ved Universitetet i Oslo økte med 300 prosent fra 2003 til 2008, ved Universitetet i Bergen var det i samme periode en firedobling av juks.

Rekdal mener den enkle tilgangen til så enorme mengder tidsskrifter, bøker, foredrag og andre tekster vi nå har, gjør det fristende og teknisk sett svært lett å jukse. Samtidig er det kommet nye verktøy som har vist seg effektive i det å avdekke det han kaller «de mest klønete formene for plagiater»: tilfellene hvor tekst kopieres direkte fra elektroniske kilder uten anførelstegn og kildehenvisning.

– De mange mediasakene om plagiater betyr nødvendigvis ikke at plagiater er mer utbredt enn før, men at avsløring av de groveste formene er blitt enklere, mener Rekdal.

Men plagiaterkontrollprogrammene har ifølge Rekdal en lang rekke begrensninger.

– De har ingen sjanse mot mer sofistikerte former for plagiater.

I sine egne artikler og i samtaler med Psykologtidsskriftet er han kritisk til det han mener er en halleluja-stemning knyttet til plagiaterkontrollprogrammer som Ephorus.

– De mest naive tror disse programmene har løst plagiaterproblemet en gang for alle, og at det er mulig å definere plagiater ut fra en eller annen prosentatsats med tekstoverlapp.

De to groveste plagiatsakene Rekdal har vært involvert i som sensor, ga henholdsvis 0 og 1 prosent score i Ephorus. Studentene hadde rett og slett passet på å plagiere fra kilder som befant seg i lukkede litteraturlister, utenfor rekkevidden til programmet. I et annet tilfelle fant Ephorus nesten 10 prosent tekstoverlapp med én enkelt kilde. Alle sitater var imidlertid perfekt merket med anførelstegn og kildehenvisning.

– Det var en glimrende besvarelse, er Rekdals dom.

Funn i Psykologtidsskriftet

Av de 910 artiklene Psykologtidsskriftet kjørte gjennom plagiaterkontrollverktøyet Plagiarismcheck.org, fant vi i realiteten ingenting av det som kan klassifiseres som *plagiater*. Vi har funnet en del eksempler på at fagartikler og andre artikler publisert i Psykologtidsskriftet har overlapp med tekster forfattet av andre. I disse tilfellene er det snakk om tre–fire setninger, klippet og limt inn fra Wikipedia eller fra andre nettsider eller fra andre forfattere, uten at det i Psykologtidsskriftets tekster er oppgitt kilde. Kall det gjerne slurv, og få vil vel kalle det forbilledlig. Men likevel: Vi fant tekstlikheten så liten at vi ikke har vært i nærheten av å vurdere det som *plagiater*. Vi har også gått inn i hver enkelt tekst og gjort en skjønnsmessig vurdering av om prosentantallet som viser overlapp, i realiteten bare er tall, navn, kilder i tekst, eller referanser.

På *tekstlikhet med annen, egen tekst* fikk vi treff på 14 artikler. Der fant vi 7 tilfeller med overlappscore på under 10 prosent. Fire tilfeller hadde score på mellom 10 og 30 prosent. Vi fant 3 tilfeller på over 30 prosent overlapp mellom to tekster skrevet av samme forfatter(e). Ved tekstlikhet på 30 prosent er det vanligvis snakk om identiske avsnitt eller mange setninger.

Vi har etter en skjønnsmessig vurdering sett nærmere på alle de tekstene som har en overlapp på mer enn 10 prosent, og vi starter med teksten som har en overlapp på 14 prosent. Artikkelen *Fra biologisk forskning til klinisk praksis: Nytt om cannabis og schizofreni*, som ble publisert i Psykologtidsskriftet for noen år siden, får treff med en artikkel som like etterpå ble publisert i tidsskriftet BestPractice i Danmark. Else-Marie Løberg, førsteamanuensis ved Institutt for klinisk psykologi i Bergen, er forfatteren bak begge artiklene. Artikkelen i det danske tidsskriftet har ingen henvisninger til fagartikkelen i Psykologtidsskriftet. BestPractice er et legefaglig magasin som kommer ut i Danmark, Norge, Sverige og Finland. Artikkelen i det danske tidsskriftet kan ses på som en populærvitenskapelig framstilling av artikkelen i Psykologtidsskriftet. Den er ikke fagfellevurdert, opplyser BestPractice-redaktør Jan Andreasen. Forfatteren selv har sendt en forklaring til Psykologtidsskriftet, men ønsker ikke å bidra i Psykologtidsskriftets artikkel om plagiatsjekken vi har gjort.

I oktober i fjor publiserte Psykologtidsskriftet fagbulletengen *Eldre pasienter i tverrfaglig spesialisert rusbehandling*, forfattet av Linn-Heidi Lunde ved Institutt for klinisk psykologi i Bergen. Den overlapper med en score på 16 prosent med en kronikk i Tidsskrift for Den norske legeförening publisert noen måneder tidligere, i januar 2013. Fagbulletengen i Psykologtidsskriftet refererer ikke til artikkelen i Legetidsskriftet. Lunde skriver i en e-post der hun kommenterer «plagieringstreffet» med at ettersom hun selv er forfatter av begge artiklene, er det i så fall plagiering av seg selv:

– Det er vanskelig helt å unngå når man skriver om samme, nesten identiske tema i ulike sammenhenger. I dette tilfellet er det snakk om henholdsvis en kronikk som diskuterer et problemområde som det er forsket lite på i Norge, og en fagartikkel som beskriver en avgrenset studie av antall henvisninger av eldre pasienter til tverrfaglig spesialisert rusbehandling i Helse-Bergen. I både kronikken og fagartikkelen beskriver jeg bakgrunn for å forske på rusproblemer hos eldre, og kan ha brukt formuleringer som er identiske noen steder, skriver Lunde videre i sitt svar.

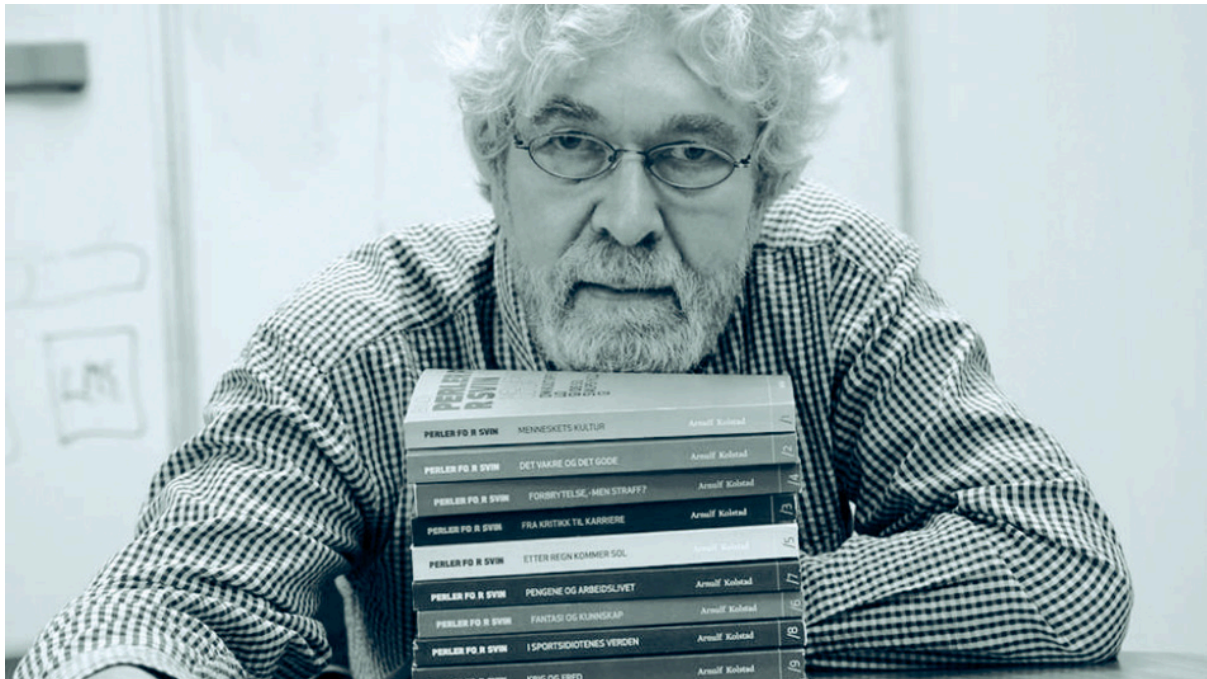

PUBLIKASJONSPØENG Systemet har premiert kvantitet og ikke kvalitet, mener Magne Arve Flaten på Psykologisk institutt i Trondheim. (Foto: NTNU)

Artikkelen *Kartlegging av atferdsvansker: Eyberg Child Behaviour Inventory (ECBI)* av Charlotte Reedtz og Monica Martinussen, begge fra Det helsevitenskapelige fakultet ved Universitetet i Tromsø, ble publisert i Tidsskrift for Norsk psykologforening i februar 2012. Plagiatkontrollverktøyet viser at den overlapper 26 prosent med artikkelen *Måleegenskaper ved den norske versjonen av Eyberg Child Behavior Inventory (ECBI)*, publisert på PsykTestBarn.no i slutten av november 2011. Artikkelen i Psykologtidsskriftet har ingen referanser til artikkelen på PsykTestBarn. Det er førsteforfatter Reedtz som har normert ECBI for norske forhold. PsykTestBarn.no inneholder blant annet en oversikt over norske versjoner av tester og kartleggingsverktøy for barn og unge. Artikkelen i Psykologtidsskriftet er i databasen Cristin registrert på begge forfattere som vitenskapelig artikkel. Artikkelen på PsykTestBarn.no er registrert som vitenskapelig oversiktsartikkel/review. Artikkelen i Psykologtidsskriftet har gitt poeng. Den andre er offentliggjort i en publiseringskanal som på det tidspunktet ikke var godkjent som en poenggivende kanal.

Andreforfatter Monica Martinussen er oppført som assisterende redaktør, fagfelle, forfatter og er i tillegg med i fagpanelet på PsykTestBarn.no. Hun er også medlem i Nasjonalt utvalg for granskning av redelighet i forskning (Granskingsutvalget). Reedtz og Martinussen kommenterer tekstoverlappet slik:

– Det er vanlig når man kjører tekster gjennom et plagieringsprogram, at man tar ut tekstelementer som med rette må være like i ulike tekster.

GJENTAR SEG SELV Professor emeritus Arnulf Kolstad ønsker å spre tekstene sine til flest mulig. (Foto: Tore Oksholen/Universitetsavisa)

Det har ikke blitt gjort i dette tilfellet, fremholder forfatterne, og har her et viktig poeng som illustrerer hvor viktig det er å gå igjennom og vurdere innholdet som slike verktøy lager. De fleste tekstene Psykologtidsskriftet har sjekket, er lagt inn uten referanser, fordi referansene ofte gir et høyt treff og dermed forkludrer resultatet. En del tekster er lagt inn med referanser, for å se etter spor som kunne føre til forskningsetiske spørsmål. Psykologtidsskriftet har foretatt en nøye gjennomgang av samtlige tekster (referanser inkludert eller ikke), hvor prosenttreffene alltid er blitt fulgt opp av en skjønnsmessig vurdering: Er det mest referanser som treffer? Er dette bare tall og navn? Er det faktisk treff i løpende tekst? Tekster som for det meste viste score på referanser, ble droppet å se nærmere på. Artikkelen av Reedtz og Martinussen viser 20 prosent overlapp i løpende tekst.

Forfatterne har kjørt de samme to artiklene igjennom det samme plagiattkontrollverktøyet og finner at overlappet består av 1) navnet på testen og dens skalaer, 2) referanser i teksten, 3) navn på testens oversettere, 4) eksempler på ledd i testen, 5) statistiske tester de har gjennomført for å validere testen, og 6) resultater fra forfatterens validering av testen i Norge.

– Ettersom begge artiklene våre handler om den samme testen (ECBI), er det naturlig at det blir en del overlapp i både innhold, tall og referanser. Når man ser bort fra punktene over, er overlappet mellom våre to artikler svært lite, skriver Reedtz og Martinussen i en e-post.

Burde forfatterne opplyst Psykologtidsskriftet om artikkelen på PsykTestBarn.no, og også hatt med en referanse til den?

På det tidspunktet da de publiserte begge artiklene (i 2011 og 2012), var PsykTestBarn en database på nett. Først i 2013 ble PsykTestBarn et elektronisk tidsskrift og godkjent av NSD (Database for statistikk om høgre utdanning) som publiseringskanal på nivå 1. Vitenskapelige publikasjoner i publikasjonskanaler på nivå 2 får høyere uttelling enn de på nivå 1. Hvert nivå kombinert med publiseringsform tilordnes en vekt som benyttes i utregning av publikasjonspoeng.

– Ut fra dette var det ikke naturlig å opplyse Psykologtidsskriftet om vår presentasjon av ECBI i PsykTestBarn som en annen «vitenskapelig artikkel» eller «fagartikkel» eller å referere til denne som en vitenskapelig publikasjon. Vi refererer imidlertid konsekvent til originallitteraturen i begge artikler, svarer Reedtz og Martinussen, som understreker at deres to arbeider uansett er helt ulike, selv om de handler om samme test.

– Dette gjelder både form og innhold, samt at de i utgangspunktet ble skrevet for helt ulike formål, skriver forfatterne, som begge stilte krav før de ville siteres i denne saken: Reedtz ville lese hele artikkelen, Martinussen ville vite om konteksten. Psykologtidsskriftet avsto kravet fra Reedtz.

The screenshot shows a plagiarism check report with the following details:

- Sources found:**
 - all sources
 - 79% www.psykologtidsskriftet.no
 - 79% www.psykologtidsskriftet.no
 - 57% www.tannlegetidende.no
 - 2% tidsskriftet.no
 - 2% tonesoll.no
 - 1% eldbjorgdahl.wordpress.com
 - 1% eldbjorgdahl.wordpress.com
 - 1% www.allkopi.no
 - 1% eric.ed.gov
 - 0% www.researchgate.net
 - 0% www.crchealth.com
 - 0% wiki.uio.no
- Text Snippets:**
 - ... sammenlignet med omgivelser som ble oppfattet som «styggere» (Lawson & Phiri, 2003). Arkitektur og utsmykning kan dermed være redskap i en terapeutisk prosess, og fremme en både human og effektiv behandling, samt gi bedre omsorg og støtte (Gunderson, 1978).
 - Selv om det er sparsomt med randomiserte og kontrollerte studier, mener forskere som Rubin, Owens og Golden (1997) og Ulrich (2001) at bevismaterialet er stort nok til å konkludere med at fysisk utforming og utsmykning har effekter både for behandlingsprosess og klinisk utfall. Det gjelder også i institusjoner i psykisk helsevern (Kolstad & Bjørnsen, 1997). En studie viste at pasienter i en nyoppusset avdeling mente behandlingen de fikk, var bedre og personalet mer kvalifisert enn i den samme avdelingen før den arkitektoniske og estetiske opprustningen (Lawson & Phiri, 2003). I virkeligheten var personalet det samme. Også ansatte reagerte positivt på et vakrere og bedre miljø. Alle kom i bedre humør. Den gode stemningen smittet. Pasientene kom seg signifikant raskere etter oppussing og ominnredning.
 - Liggetida ble redusert med 14 prosent, og pasientene tilbrakte kortere tid i sikkerhetsavdelinger. Alminnelige arkitektoniske tiltak var viktigere enn sykehusspesifikke. At det er rent og ryddig, har stor betydning. Pasientene ble også spurt om de trodde arkitekturen hadde hjulpet dem til å bli bedre. To tredeler av pasientene mente det var tilfellet. Det er viktigere for syke enn for friske mennesker at det er orden, sammenheng og kjente omgivelser. Pasienter med angst vil ha behov for entydighet i omgivelsene. De trenger å forstå og kjenne igjen.
 - Det kan også være effektivt med «positiv distraksjon», det vil si elementer i omgivelsene som øker nivået på positive følelser og holder på oppmerksomheten eller interessen, reduserer bekymringsfulle tanker, samt gir ønskede fysiologiske reaksjoner som for eksempel redusert blodtrykk. Natur virker for de fleste mennesker som «positiv distraksjon». Ikke å kunne se ut av vinduer på natur, himmel, dagslys, hav, skog og fjell reduserer velvære. Positiv distraksjon Skjulte og uklare budskap i abstrakt og nonfigurativ kunst kan virke negativt på pasienter som trenger struktur og allerede har problemer med realitetsorientering og forvirring.
 - Lett forståelig kunst foretrekkes fremfor utsmykninger som er vanskelige å tolke. Mange pasienter liker en «hjemmekoselig» atmosfære der institusjonspreget ikke er for dominerende. Det minner om pasientens hjem, virker beroligende og gir emosjonell trygghet. Et sykehus kan stimulere assosiasjonene til et hjem på mange måter, ved romdeling, farger, belysning, innredning og kunstnerisk utsmykning. Pasientene på et overvåkningsrom på St.
 - Olavs hospital ville ha bilder av båter, sjø, vill natur, fisk og fugler, fosser, fjell og blomstereng, altså naturmotive som vekker gode minner fra hjemstedet, og som skaper liv, optimisme og godt humør (Greåker, 2003). «Gode ferieminner» ble også nevnt som egnet motiv. Ferien ble forbundet med noe positivt og hyggelig å spekulere på. Dette viser betydningen av «positiv distraksjon», at det er noe i omgivelsene som får pasientene til å tenke på noe annet enn sykdom, som reduserer bekymringsfulle tanker og dermed bidrar til ønskede fysiologiske reaksjoner (Ulrich, 1984). På sykehuset plasseres kunsten i det offentlige synsfelt, og blir en påvirkning det nærmest er umulig å slippe unna.
 - Kunstverk dyttes på pasienter som ikke har bedt om det eller oppsøkt det, og som kan være uforberedt på de følelser og stemninger kunstverket kan frembringe. På sykehuset står kunstverket der med sin emosjonelle ladning og påtvinges en der en minst ventet det: på sotteseng. Sæter (2003) har tatt for seg problemer som kan oppstå når kunsten oppsøker mennesker der de er, for eksempel på sykehuset, og ikke nøyter seg med å henge i gallerier og museer der publikum oppsøker kunsten. For ikke å støte noen kan kunsten som velges, være minst mulig provokativ og mest mulig følelsesmessig impotent. Den kan bli ren estetisering, dekorasjon og pynt uten emosjonell betydning eller gjennomslagskraft.
 - Dette er ingen god løsning. Faren for visuell overmøblering foreligger, men på de fleste sykehus er det langt igjen før utsmykning og kunstverk virker «visuelt stressende». Veldig få pasienter opplever kunsten som plagsomt påtrengende. Det er snarere en fare for at den blir oversett. Utsmykning på helseinstitusjoner skal ikke være tilfeldig og uavhengig av bygget det er plassert i.
 - Men skal utsmykningen også være relatert til byggets funksjon og de særlige aktivitetene som foregår der? Og på den måten understreke eller symbolisere virksomheten og innholdet? Mange vil mene det: at utsmykningen ikke skal være

57 PROSENT En artikkel i Psykologtidsskriftet av Arnulf Kolstad overlapper 57 prosent med en artikkel av samme forfatter i Tannlegetidende. (Skjermdump fra Plagiarismcheck.org.)

Klipp og lim

29 prosent: I mars 2008 trykket Psykologtidsskriftet fagartikkelen *Mobbing i arbeidslivet: En litteraturoversikt*. Forfattere var Ståle Einarsen, Lars Glasø og Morten Birkeland Nielsen. Resultatet av å kjøre den gjennom plagiatsjekkprogrammet, viser at den overlapper 29 prosent med en artikkel sannsynligvis publisert på Varslerunionen.no i etterkant. Det ante ikke forfatterne noe om.

– Det virker som om de rett og slett har klippet og limt fra artikkelen i Tidsskrift for Norsk psykologforening og lagt ut en kortversjon av artikkelen, skriver førsteforfatter Ståle Einarsen på e-post.

Han mener det dermed er en sak mellom Psykologtidsskriftet og Varslerunionen om opphavsrettigheter.

– Det er mulig vi gjorde en avtale med Psykologtidsskriftet, men det kan også hende vi har gjort en feil, sier professor emeritus Edvard Vogt til Psykologtidsskriftet. Vogt, nå 91 år gammel, var en av de mest framtrepende i Varslerunionen i 2008.

Psykologtidsskriftets gransking viser også at samme artikkel viser et overlapp på 24 prosent med en tekst på skoledata.no og med en tekst på handboka.no.

– Det ser ut som om de har lagt ut en populærvitenskapelig rapport vi laget i 2005 for Arbeidstilsynet, i forbindelse med satsingen *Jobbing uten mobbing*. Rapporten var den gang ment å være kursmaterieell med en begrenset levetid og distribusjon.

Forfatterne mente at rapporten utgjorde en så god start at de etter noen år oppgraderte, reviderte og skrev den om. Det endte opp med å bli en vitenskapelig litteraturgjennomgang i et spesialnummer om arbeids- og organisasjonspsykologi i Psykologtidsskriftet. Forfatterne var invitert til å delta i spesialnummeret.

– Mye ny forskning kom akkurat i årene 2005 til 2008. Den opprinnelige rapporten er behørig referert i artikkelen. Blant annet utgjør den første referanse. I denne oppgis også hjemmesiden der den aktuelle rapporten kunne lastes ned. Jeg mener også å huske at artikkelen ble oppgitt på hjemmesiden til Arbeidstilsynet der den opprinnelige rapporten allerede var tilgjengelig, forteller Einarsen, som er fornøyd med oppmerksomheten artikkelen med dette nå får.

Psykisk helsehjelp i skolen Arne Holte Avdeling for psykisk helse, Nasjonalt folkehelseinstitutt; Psykologisk institutt, Universitetet i Oslo Randi Talseth Voksne for barn Mellom 15 og 20 prosent av alle barn og unge i Norge har psykiske vansker. Med det menes angst, depresjon, adferdsforstyrrelser, sømnavnsker eller andre symptomer, uten at belastningen nødvendigvis er så stor at det kan stilles en diagnose. Blant norske 15-16-åringere har hver fjerde jente og hver tiende gutt slike problemer. Disse nye tallene fra Nasjonalt folkehelseinstitutt bygger på undersøkelser i norske fylker. I alt åtte prosent av barn og unge under 18 år har så store psykiske vansker at de hadde fått en diagnose om de hadde søkt hjelp. De er behandlingstrengende.

Før puberteten er to av tre av disse guttene, der adferdsproblemer, oppmerksomhetsforstyrrelser og hyperaktivitet dominerer. Etter puberteten snur forholdet mellom kjønnene, og angst, depresjon og spiseforstyrrelser dominerer. Beregningene bygger blant annet på undersøkelsen «Barn i Bergen». Det nye anslaget er høyere enn de fem prosent som ligger til grunn for Opptreppingsplanen for psykisk helse. Bedre registreringsmetoder forklarer mye av økningen. Men det er nok også blitt mer depresjon og selvskadning blant jenter og noe mer adferdsforstyrrelser blant gutter.

I tillegg har alkoholforbruket blant unge økt med hele 60 prosent. Mange av problemene kunne vært unngått om de hadde vært registrert tidligere. Begynnende adferdsforstyrrelser og ADHD kan fanges opp allerede ved småbarnskontroll på helsestasjon eller i tidlig skolealder. Angst og depresjon kunne vært sett av skolehelsetjenesten. Mange barn vokser av seg vanskene, men like ofte øker problemene om man ikke griper inn tidlig. Alle psykiske lidelser reduserer barns læringsvane og går ut over skoleresultatene. Adferdsforstyrrelser øker risikoen for rus og kriminalitet. ADHD øker risikoen for depresjon og andre tilleggsvansker.

Og, angst, depresjon og spiseforstyrrelser har lett for å være eller komme tilbake senere i livet. Jo lengre tid som går, desto vanskeligere og dyrere blir både konsekvensene og behandlingen. Tidlig intervensjon kan forebygge mye problemer og kan i mange tilfeller gjøres enkelt, på kort tid og til lav kostnad. Manglende tilbud Men de psykiske helsetjenestene i kommunene fungerer ikke slik: Foreldre venter lenge med å oppsøke fastlegen med sine barns psykiske vansker. Allmenleger som behandler barn for kroppslige sykdommer, fanger ikke opp deres psykiske problemer. Og gjør de det, har de liten kompetanse til å behandle.

Den pedagogisk-psykologiske tjenesten er blitt en pedagogisk tjeneste som utreder lese-, skrive- og lærevansker, ikke en psykisk helsetjeneste. Både disse, helsestasjonene og skolehelsetjenesten gjør en god jobb på sine områder. Men ingen av dem er rustet til å utrede og behandle psykiske lidelser hos barn og unge. Det meste av den psykologisk/psykiatriske utredning og behandling av barn og unge henvises derfor til spesialisthelsetjenesten. Så sterkt er dette satt i system at opptreppingsplanen for psykisk helse har satt likhetstegn mellom behandlingsbehovet blant barn og unge og behandlingsbehovet i spesialisthelsetjenesten.

Det er stikk motsatt av hvordan vi ellers tenker i helsetjenesten: Tiltak skal iverksettes på lavest mulig omsorgsnivå. Det som kan behandles i kommunen, skal behandles i kommunen. Når nå behandlingsbehovet blant barn og unge viser seg å ligge på åtte prosent, ikke fem, har det dramatiske konsekvenser. Opptreppingsplanens mål for utbygging av behandlingssjener i institusjoner for barn og unge er for lenge nådd. Stadig flere blir behandlet, 10 000 flere barn og unge får nå behandling. Men det hjelper ikke, verken ventetid eller kær blir særlig mindre.

Nye tall fra Folkehelseinstituttet viser at mange barn og unge fortsatt ikke får den hjelpen de trenger. Blant den ene prosenten av landets 15-åringere som har aller høyest psykisk belastning, sier mer enn annenhver at de ikke har hatt kontakt med hjelpeapparatet. Blant de ti prosent med høyest belastning oppgir tre av fire å ikke ha vært i kontakt med hjelpeapparatet. De som søker hjelp, kastes i stor grad rundt i systemet – nær halvparten har kun få kontakter med hver instans i hjelpeapparatet.

Over halvparten som har søkt hjelp, har verken vært hos lege eller psykolog. Tidlig hjelp er god hjelp Hva skal vi da gjøre? En mulighet er å bygge ut psykisk helsehjelp i skolen. I dag undersøker skoletannpleien alle skolebarn i Norge minst ånnethvert år, og hyppigere om det trengs. Finansieringen skjer gjennom rammetilskudd til fylkeskommunene, som enda har ansvaret for tannhelsestellet. Klarer vi det med tannhelsen til ungene våre, må vi også klare det med den psykiske helsen. Kartlegging av den psykiske helsen til alle barn i Norge koster en skoletime, en gang i året, der alle elever fyller ut et elektronisk spørreskjema.

Sources found:	
☒	all sources
☐	81% www.psykologtidsskriftet.no
☒	69% www.dagbladet.no

69 PROSENT En artikkel i Psykologtidsskriftet av Arne Holte og Randi Talseth overlapper 69 prosent med en artikkel av Arne Holte i Dagbladet. (Skjermdump fra Plagiarismcheck.org.)

I samme utgave om arbeids- og organisasjonspsykologi i 2008 ble også artikkelen *Transformasjonsledelse: Inspirasjon til endring* satt på trykk. Den er forfattet av Hilde Hetland ved Psykologisk fakultet i Bergen. Teksten i Psykologtidsskriftet overlapper 30 prosent med en artikkel i tidsskriftet Magma, publisert i 2004. Også den er forfattet av Hetland. Magma er et fagfellevurdert vitenskapelig tidsskrift for økonomi og ledelse, i tillegg til å være Econas medlemsblad.

– Jeg er ikke opptatt av publiseringspoeng, eller av eneretten til mine tekster

Arnulf Kolstad

Hetlands artikkel i Psykologtidsskriftet har artikkelen i Magma på referanselisten. Forfatteren har sendt en forklaring til Psykologtidsskriftet, men hun ønsker ikke at forklaringen skal brukes i denne artikkelen.

33 prosent nå: Artikkelen *Cognitive Behaviour Therapy and Early Intervention* publisert i Psykologtidsskriftet i mai 2007 er forfattet av Jean Addington, Enza Mancuso og Maria Haarmans, alle ved Centre for Addiction and Mental Health i Toronto. Artikkelen overlapper 33 prosent med en artikkel i The British Journal of Psychiatry fra 2005, også her er Jean Addington førsteforfatter, den gangen skrev hun den sammen med John Gleeson.

– Faktum er at jeg siterte mitt eget arbeid i artikkelen *Cognitive Behaviour Therapy and Early Intervention*, fra en artikkel jeg hadde i British Journal of Psychiatry. Den bygde igjen på et foredrag jeg holdt på «the Third International Early Psychosis Conference» i september 2002, skriver Jean Addington i en e-post.

– Det er ikke plagiering når forskere siterer sitt eget arbeid, med kildehenvisning. Jeg skrev begge artiklene, understreker Addington.

Addington har rett: Artikkelen fra 2005 er på referanselista på artikkelen i Psykologtidsskriftet.

Å gjenta seg selv

Det drar seg til nå. Prosentene øker. Artikkelen *Helbredende kunst – finnes det? Betydningen av utsmykking og estetikk i helseinstitusjoner*, av Arnulf Kolstad på Psykologisk institutt ved NTNU i Trondheim, ble publisert i Psykologtidsskriftet i august 2007. I papirutgaven er den presentert under vignetten «Miljøpsykologi». På nett er den feilkategorisert under vignetten «Redaksjonelt». Bidraget burde vært kategorisert som et fagessay både på papir og nett, ifølge redaksjonen. De er redaksjonelt vurdert og bearbeidet, men ikke fagfellevurdert.

Plagiatsjekken viser at Kolstads tekst i Psykologtidsskriftet har et overlapp på 57 prosent med en artikkel av samme forfatter i Den norske tannlegeforenings tidende i november 2007. Arnulf Kolstad skriver i en e-post at han ikke husker alle detaljene rundt tekstene, men han tror det var slik at Tannlegetidsskriftet kontaktet ham etter å ha lest artikkelen i Psykologtidsskriftet og ba ham skrive en tilsvarende artikkel til dem.

– Det vil alltid være noen i vår leserkrets som vil kunne avdekke at en annen har begått plagiat.

Ellen Beate Dyvi

– Jeg fant ingen grunn til å skrive det samme på en ny måte, ettersom jeg hadde uttrykt meg forholdsvis klart og forståelig i Psykologtidsskriftets artikkel, og fordi jeg ikke kunne så veldig mye mer om temaet, skriver Kolstad.

Han skriver videre at han ikke har noen prinsipielle motforestillinger mot å offentliggjøre sine kunnskaper og synspunkter mange steder og gjerne på samme måte.

– Jeg er ikke opptatt av publiseringspoeng, eller av eneretten til mine tekster, men ønsker å spre dem så bredt som mulig, såfremt det er interesse for det.

Interessen er der. Kolstad forteller at han stadig blir oppfordret til å skrive og snakke om det temaet han skrev om i de to artiklene i Psykologtidsskriftet og i Tannlegetidende.

Lignende tekster er også publisert flere steder, blant annet i andre tidsskrifter, kronikker, antologier og bøker.

Han har holdt mange foredrag om samme tema og spredt foredragsmanuset til alle interesserte. I desember 2013 opplevde han også at St. Olavs Hospital i Trondheim publiserte en artikkel basert på et foredragsmanus Kolstad hadde gitt dem, i en bok, og at artikkelen også var oversatt til engelsk.

– Også der vil du finne igjen mye av det som står i de tekstene du refererer til, temmelig ordrett skulle jeg tro. Som sagt, dette finner jeg helt i orden.

IKKE PLAGIATKONTROLLPROGRAM Ikke rutiner for bruk av plagiatsjekkverktøy i Tannlegetidende, ifølge redaktør Ellen Beate Dyvi. (Foto: Kristin Aksnes)

Hvorvidt det er plagiering eller ikke, er for øvrig en diskusjon Kolstad ikke vil bruke mye tid på.

– Jeg er opptatt av substansen i det jeg publiserer, og ikke i den formelle siden av publiseringa, knyttet til prestisje og inntekter for institusjonene, samt kravet om enerett og konkurranse mellom publikasjonskildene, skriver han.

Han opplyser at han nesten hver uke får henvendelser fra tidsskrifter om å skrive noe med henvisning til artikler han allerede har publisert.

– Jeg oppfatter det som om disse tidsskriftene gjerne vil ha mer av det samme, og jeg vil ikke ha noen motforestillinger mot å gjenta meg sjøl mange ganger så sant jeg mener innholdet er viktig og uttrykk for god tenkning.

Vi bør innom Tannelegetidende her, for å høre hva de mener om å publisere en fagartikkel med 57 prosent overlapp med en artikkel publisert noen måneder tidligere, i et annet tidsskrift. Ansvarlig redaktør Ellen Beate Dyvi sier at de tillater sekundær- og parallellpublisering. Dette skal avtales mellom redaksjonene.

– Når vi avtaler sekundær- eller parallellpublisering, vil det alltid stå tydelig at slik avtale er gjort, skriver Dyvi i en e-post.

Noe om en avtale mellom tidsskriftene finnes ikke i noen av de to artiklene. Hva som ble eller burde vært gjort i tilfellet med Kolstads artikkel, har Dyvi ikke forutsetninger for å uttale seg om. Hun var ikke redaktør på det tidspunktet.

Redaktøren vet ikke om forfatteren gjorde det kjent at han henvendte seg til to publikasjoner så å si samtidig, eller om det var noen kontakt mellom de to redaksjonene.

– Jeg legger for ordens skyld til at stoffet ble publisert som vitenskapelig artikkel ett sted og som redaksjonelt stoff i den andre publikasjonen, skriver Dyvi.

Redaktøren opplyser at de ikke har rutine for bruk av plagiatsjekkverktøy. Om overlappen på 57 prosent mellom Kolstads to artikler legger Dyvi til grunn at et slikt enkelt tall er vanskelig å tolke.

– Jeg tenker også at det vil variere hvilket tall en får, avhengig av hvilken programvare som benyttes i plagiatsjekken.

– *Vil dere vurdere bruk av plagiatsjekkverktøy hos dere?*

– Vi har snakket om vårt eventuelle behov for dette. Det odontologiske fagmiljøet er lite og gjennomsliktig, og vi ser ikke at vi har behov for det. Det vil alltid være noen i vår leserkrets som vil kunne avdekke at en annen har begått plagiat. Hittil har vi ikke opplevd at noen har tatt den sjansen og blitt avslørt av en kollega.

Arnulf Kolstad sier altså at han ikke er opptatt av publiseringspoeng. Og det er bare artikkelen i Tannelegetidende som er fagfelleverdert.

En sjekk i Cristin viser at begge Kolstads artikler, også den som ikke er fagfelleverdert, er registrert som vitenskapelig artikkel. Cristin skal dokumentere, presentere og gjøre åpent tilgjengelig kvalitetssikrede data om vitenskapelig publisering i en felles nasjonal database som grunnlag for finansieringssystemene i universitets- og høyskolesektoren, instituttsektoren og de regionale helseforetakene, ifølge nettsiden.

Alarm! Forsker Kolstad som sier at han ikke er opptatt av publiseringspoeng, har registrert en artikkel som vitenskapelig artikkel, uten at artikkelen er fagfelleverdert. Noen har fått poeng og penger de ikke skulle hatt! Eller?

Dette er i 2007. Kolstad hadde på den tiden kun to artikkelkategorier å velge mellom da han skulle registrere artiklene sine: populærvitenskapelig og vitenskapelig. Og Psykologtidsskriftet kjenner eksempler på at forskere som i utgangspunktet valgte riktig kategori, i flere tilfeller ble overkjørt av registreringsprogrammet. Det kjørte sitt eget løp. Og en ting til: Den ikke-fagfelleverderte artikkelen

av Kolstad ville nok muligens blitt rapportert inn i dag også, ifølge forskningsbibliotekar Monica Roos ved Høgskolen i Bergen. Fordi:

– Psykologtidsskriftet navngir ikke hvilke artikler som er fagfellevurdert og hvilke som eventuelt ikke er det. Siden tidsskriftet er på nivå 1, vil de fleste artikler antas å være fagfellevurdert og dermed innrapporteres, skriver Roos i e-post.

Psykologtidsskriftets skyld, altså.

Og tidsskriftet har tatt et hint. Etter omleggingen i oktober i fjor er fagfellevurderte artikler markert tydeligere. Det er blant annet fagredaktør Katharine Cecilia Williams som arbeider med å få bedre rutiner.

– Vi har jo et ansvar her. Forfattere må opplyse om dobbeltpublisering eller interessekonflikter, men vi må også få rutiner for å spørre om akkurat det, sier Williams.

Fagredaktøren sier at Psykologtidsskriftet også bør følge med på registreringer i *ClinicalTrials.gov*. *ClinicalTrials.gov* er et registreringssted og en database for offentlig og privat støttede kliniske studier utført rundt omkring i verden.

Beundringsverdig

Mange saker om påstått vitenskapelig uredelighet handler også om personlige konflikter, personlige motsetninger og spesielle personligheter.

Det er offentlig kjent at Arnulf Kolstad, nå professor emeritus, har vært involvert i flere konflikter på Psykologisk institutt i Trondheim. Vil det ha noe å si for hvordan instituttledelsen ser på resultatet av Psykologtidsskriftets plagiatsjekk?

Instituttleder Magne Arve Flaten kommer tilbake med svar etter ca. to uker. Han understreker at parallell- eller sekundærpublisering av originale forskningsdata ikke vil tillates i de aller fleste tidsskrifter, og dersom man parallellpubliserer uten å oppgi originalkilden, klassifiseres dette som forskningsjuks.

Ingen av Kolstads to artikler det her er snakk om, inneholder nye forskningsresultater eller nye teoretiske innsikter, ifølge Flaten. Begge tekstene inneholder beskrivelser av andres forskning, kommentarer og synspunkter, og er populærvitenskapelige i formen.

– Hensikten med sekundærpublisering og populærvitenskapelig formidling er nettopp å gjøre forskning kjent for et nytt publikum. Dokumentet i Tannlegetidende er likevel publisert som en fagartikkel, og kunne dermed vært et forskningsbidrag, skriver Flaten til Psykologtidsskriftet.

– Redaktører som ikke slår ned på slike uvaner, gjør i praksis sine tidsskrifter om til en boltreplass for rykter og vandrehistorier.

Ole Bjørn Rekdal om å tilstrebe bruk av primærkilder eller førstehåndsbeskrivelser

Dette illustrerer ifølge instituttlederen at det som er populærvitenskapelige tekster i forfatterens primære fagområde, kan få status som vitenskapelig i et annet fagområde.

– Det kan den som skriver, ikke lastes for, mener Flaten, som understreker at det er redaksjonen som bestemmer hvordan et dokument skal klassifiseres.

Flaten er kritisk til systemet med publiseringspoeng, og er glad for at det er under revisjon.

– Jeg er en stor tilhenger av at god forskning skal premieres og gi inntekter til avdelingen. Det har ført til at forskning er blitt viktigere for ledelsen ved universiteter og høyskoler, og legges mer vekt på enn før tellekantsystemet ble innført.

Det uheldige er ifølge Flaten at vi har fått et altfor detaljstyrt system, som kan påvirkes av ikke-faglige vurderinger. Konsekvensen av dette, mener han, er at systemet har premiert kvantitet og ikke kvalitet. Slik kan en få billige publikasjonspoeng ved å publisere sekundærlitteratur og enkle oversiktsartikler.

– Dette er ikke forskerens feil, er Flatens klare mening. Han mener at forskere registrerer ikke-vitenskapelige artikler som vitenskapelige i Cristin fordi de ofte er usikre på hvilken kategori de skal velge. Det er ifølge instituttlederen også et visst trykk fra ledelsen ved avdelingen for å publisere vitenskapelige artikler, og det gir et press mot å registrere artikler som vitenskapelige.

Publikasjonspoeng gir i neste omgang inntekter til avdelingen.

Instituttleder Magne Arve Flatens dom er krystallklar: Arnulf Kolstad har formidlet kunnskap på en populærvitenskapelig måte, og ikke dobbelpublisert eller plagiert original forskning.

Ole Bjørn Rekdal ved Høgskolen i Bergen er helt på linje med instituttlederen i Trondheim.

– Jeg ville nok hatt en fotnote som forklarer forbindelsen mellom de to artiklene, men det er uansett meningsløst å bruke plagiatbegrepet i dette tilfellet, sier Rekdal og fortsetter:

– Vi må ikke komme i en situasjon at vi ikke kan si noe fordi vi har sagt det før.

Han mener at det her også er snakk om tidsskrifter med særdeles lite overlapp i leserkrets.

– Kolstad gjør dermed en beundringsverdig innsats ved å formidle til flest mulig, skryter Rekdal.

Primærkildene

Vi nærmer oss toppen. 69 prosent nå. *Artikkelen Psykisk helsehjelp i skolen* innledet novemberutgaven av Psykologtidsskriftet i 2005. Arne Holte ved Nasjonalt folkehelseinstitutt og Randi Talseth i Voksne for barn står som forfattere. Den er ikke fagfellevurdert. Den overlapper 69 prosent med et innlegg i Dagbladet to måneder tidligere. I Dagbladet er Arne Holte eneforfatter. Holte har sendt en forklaring til Psykologtidsskriftet, men han ønsker ikke å bli sitert i saken. Randi Talseth, oppført som medforfatter i artikkelen i Psykologtidsskriftet, uttaler seg:

– Dette er en villet handling for å få en artikkel inn i flere publikasjoner. Det vil være feil å kalle det plagiat, ettersom det er samme argumentasjon som benyttes bevisst, skriver Talseth i en e-post.

Det var alt. Vi fant altså ingen eksempler på *plagiat*. Som vi har sett, fant vi noen eksempler på *overlapp* mellom egne tekster. Men har vi egentlig *gransket for alt*? Nei, mener ekspertene på akademisk kildebruk.

– Plagiatkontrollprogrammene vil ha store problemer med plagiert tekst som er oversatt fra et språk til et annet. Det samme gjelder plagiat fra kilder som ikke er digitalisert eller som er i lukkede databaser, sier Ole Bjørn Rekdal.

Han mener dessuten at plagiatkontrollprogrammer ikke kan avdekke mer sofistikerte typer plagiat.

– Tekstplagiat uten anførselstegn og kildehenvisning er ille siden det er et forsøk på juks. Men slike primitive former for plagiat er ikke noen trussel mot akademisk kunnskapsbygging. Leses det av mange, blir det avslørt. Og leses det ikke, gjør det heller ingen skade.

Plagiering av én enkelt kildehenvisning kan ifølge Rekdal ha langt mer alvorlige konsekvenser enn å kopiere store mengder tekst uten kildeangivelse og anførselstegn. Når en lang rekke forskere – tilsynelatende helt uavhengig av hverandre – gjengir én og samme kilde på nøyaktig samme riv ruskende gale måte, er dette vanligvis et utslag av plagiering av kildehenvisninger, og ifølge Rekdal dermed brudd på prinsippet om at man aldri skal henwise direkte til en kilde som man ikke selv har oppsøkt.

Og hvis man henter en påstand eller et funn fra en annen, formulerer det med egne ord og unnlater å oppgi kilden, kan man komme i en situasjon hvor ett enkelt fenomen fremstår som to uavhengige og gjensidig bekreftende versjoner, advarer Rekdal.

– Slik oppstår akademiske myter og vandrehistorier: såkalt kunnskap som har fint lite med virkeligheten å gjøre, men som likevel sirkulerer som sannheter i akademiske publikasjoner.

Plagiat er en ekstrem form for dårlig akademisk kildebruk som etter Rekdals mening kanskje har fått uforholdsmessig mye oppmerksomhet. Det finnes en lang rekke andre grunnleggende regler for håndtering av kilder, og som ifølge Rekdal brytes uten at fagfeller eller redaktører bryr seg nevneverdig.

MEI VI VIDE IER O ANNE DEL PLAGIAT, ELLER SÅVI DET ER ANNE DEL AV GJENSIDIG BEKREFTENDE VERSJONER, ADVARER REKDAL. HAN MENER DESSUTEN AT PLAGIATKONTROLLPROGRAMMER IKKE KAN AVDEKKE MER SOFISTISERTE TYPER PLAGIAT. – Tekstplagiat uten anførselstegn og kildehenvisning er ille siden det er et forsøk på juks. Men slike primitive former for plagiat er ikke noen trussel mot akademisk kunnskapsbygging. Leses det av mange, blir det avslørt. Og leses det ikke, gjør det heller ingen skade. Plagiering av én enkelt kildehenvisning kan ifølge Rekdal ha langt mer alvorlige konsekvenser enn å kopiere store mengder tekst uten kildeangivelse og anførselstegn.

Det samme gjelder plagiat fra kilder som ikke er digitalisert eller som er i lukkede databaser, sier Ole Bjørn Rekdal. Han mener dessuten at plagiatkontrollprogrammer ikke kan avdekke mer sofistikerte typer plagiat. – Tekstplagiat uten anførselstegn og kildehenvisning er ille siden det er et forsøk på juks. Men slike primitive former for plagiat er ikke noen trussel mot akademisk kunnskapsbygging. Leses det av mange, blir det avslørt. Og leses det ikke, gjør det heller ingen skade. Plagiering av én enkelt kildehenvisning kan ifølge Rekdal ha langt mer alvorlige konsekvenser enn å kopiere store mengder tekst uten kildeangivelse og anførselstegn.

Når en lang rekke forskere – tilsmelatende helt uavhengig av hverandre – gjengir én og samme kilde på nøyaktig samme rivruskende gale måte, er dette vanligvis et utslag av plagiering av kildehenvisninger, og ifølge Rekdal dermed brudd på prinsippet om at man aldri skal **henvise direkte til en kilde som man ikke selv har oppsøkt**. Og hvis man henter en påstand eller et funn fra en annen, formulerer det med egne ord og unnlater å oppgi kilden, kan man komme i en situasjon hvor ett enkelt fenomen fremstår som to uavhengige og gjensidig bekreftende versjoner, advarer – Slik oppstår akademiske myter og vandrehistorier: såkalt kunnskap som har fint lite med virkeligheten å gjøre, men som likevel sirkulerer som sannheter i akademiske publikasjoner. Plagiat er en ekstrem form for dårlig akademisk kildebruk som etter Rekdals mening kanskje har fått uforholdsmessig mye oppmerksomhet. Det finnes en lang rekke andre grunnleggende regler for **håndtering av kilder**, og som ifølge Rekdal brytes uten at fagfeller eller redaktører bryr seg nevneverdig. – Et svært enkelt eksempel er forfattere som henviser til store tykke bøker uten å oppgi sidenummeret hvor de hentet inspirasjonen sin.

Da har i praksis kildehenvisningen mistet en av sine viktigste funksjoner: en adresse som skal kunne brukes av en leser for å etterprøve, sjekke alternative tolkninger, eller for å lære mer av kilden, sier Rekdal. Et annet eksempel er **brudd på prinsippet om å tilstrebe bruk av primærkilder eller førstehåndsbeskrivelser**. Her er Rekdal knallhard: – Redaktører som ikke slår ned på slike uvaner, gjør i praksis sine tidsskrifter om til en boltreplass for rykter og vandrehistorier.

Et eksempel han er glad i, illustrerer det Rekdal kaller den akademiske varianten av hviskeleken, der **en lang kjede av sekundærkilder** fører til at budskapet endres litt for hvert ledd: Antall gatebarn i Brasil ble i 1984 oppgitt i en Unicef-publikasjon til å være 30 millioner, noe som er en umulighet siden det ikke fantes så mange barn og unge. **I urbane strøk av Brasil på det tidspunktet**. Ifølge Rekdal ble tallet blåst opp på grunn av endeløse spiraler av sekundærkilder. Syv millioner er et mye mer kjent anslag som sirkulerte på den tiden.

Det var forskeren Tobias Hecht som fant ut at tallet neppe var høyere enn 39 000 etter at han sjekket primærkildene. Nei, vi har ikke undersøkt noe om primærkildene i de 910 artiklene vi har gått gjennom fra 2004 til 2014. «Plagiat» Rekdal har tro på undervisning i etikk og akademisk kildebruk, på personlig veiledning av studenter, og på systemet med fagfeller. – Tidsskriftene og forlagene kan egentlig komme ganske langt med ett eneste enkelt grep: Begynne å håndheve prinsippene og reglene om kildebruk og kildehenvisninger som står nedfelt i publiseringsmanualene de følger. Det innebærer å slå ned på alle typer misbruk av kildehenvisninger, ikke bare tilfellene hvor kildehenvisningene mangler helt, men også hvor de er ufullstendige eller peker mot overflødige, irrelevante eller åpenbart upålitelige kilder, oppfordrer Rekdal, som mener at dette er viktigere enn noensinne.

Han begrunner det med at det nylig har dukket opp nye typer misbruk av kildehenvisninger: Siteringsklubber og siteringskarteller hvor forskere og tidsskrifter systematisk siterer hverandre **ine og alene for å pumpe opp hverandres hindeks og impaktfaktorer**. Rekdal innrømmer at han selv har sine svin på skogen, og at han en gang falt for fristelsen til å misbruke en kildehenvisning på en lignende måte: – Jeg puttet inn en akademisk sett totalt overflødig henvisning til en forfatter jeg var skrekkelig forelsket i, og det er jo litt pinlig med tanke på hva jeg skriver og underviser om i dag.

Det er ingen unnskyldning, men forfatteren jeg viste til, har nå vært min kone i over 20 år. Vi fant som kjent ikke plagiat i vår undersøkelse. Men mulig plagiat er likevel avdekket minst én gang i Psykologtidsskriftets historie. Et manuskript ble stoppet fra publisering fordi en fagfelle ante ugier i mosen. «Dette arbeidet kan ikke vurderes som et selvstendig

1 PROSENT Artikkel du nå leser overlapper 1 prosent med en kronikk på forskning.no. (Skjermdump fra Plagiarismcheck.org.)

– Et svært enkelt eksempel er forfattere som henviser til store tykke bøker uten å oppgi sidenummeret hvor de hentet inspirasjonen sin. Da har i praksis kildehenvisningen mistet en av sine viktigste funksjoner: en *adresse* som skal kunne brukes av en leser for å etterprøve, sjekke alternative tolkninger, eller for å lære mer av kilden, sier Rekdal.

Et annet eksempel er brudd på prinsippet om å tilstrebe bruk av primærkilder eller førstehåndsbeskrivelser. Her er Rekdal knallhard:

– Redaktører som ikke slår ned på slike uvaner, gjør i praksis sine tidsskrifter om til en boltreplass for rykter og vandrehistorier.

Et eksempel han er glad i, illustrerer det Rekdal kaller den akademiske varianten av hviskeleken, der en lang kjede av sekundærkilder fører til at budskapet endres litt for hvert ledd: Antall gatebarn i

Brasil ble i 1984 oppgitt i en Unicef-publikasjon til å være 30 millioner, noe som er en umulighet siden det ikke fantes så mange barn og unge i urbane strøk av Brasil på det tidspunktet. Ifølge Rekdal ble tallet blåst opp på grunn av endeløse spiraler av sekundærkilder. Syv millioner er et mye mer kjent anslag som sirkulerte på den tiden.

Det var forskeren Tobias Hecht som fant ut at tallet neppe var høyere enn 39 000 etter at han sjekket primærkildene.

Nei, vi har ikke undersøkt noe om *primærkildene* i de 910 artiklene vi har gått gjennom fra 2004 til 2014.

«Plagiat»

Rekdal har tro på undervisning i etikk og akademisk kildebruk, på personlig veiledning av studenter, og på systemet med fagfeller.

– Tidsskriftene og forlagene kan egentlig komme ganske langt med ett eneste enkelt grep: Begynne å håndheve prinsippene og reglene om kildebruk og kildehenvisninger som står nedfelt i publiseringsmanualen de følger. Det innebærer å slå ned på alle typer misbruk av kildehenvisninger, ikke bare tilfellene hvor kildehenvisningene mangler helt, men også hvor de er ufullstendige eller peker mot overflødige, irrelevante eller åpenbart upålitelige kilder, oppfordrer Rekdal, som mener at dette er viktigere enn noensinne.

Han begrunner det med at det nylig har dukket opp nye typer misbruk av kildehenvisninger: Siteringsklubber og siteringskarteller hvor forskere og tidsskrifter systematisk siterer hverandre ene og alene for å pumpe opp hverandres h-indekser og impaktfaktorer.

Rekdal innrømmer at han selv har sine svin på skogen, og at han en gang falt for fristelsen til å misbruke en kildehenvisning på en lignende måte:

– Jeg puttet inn en akademisk sett totalt overflødig henvisning til en forfatter jeg var skrekkelig forelsket i, og det er jo litt pinlig med tanke på hva jeg skriver og underviser om i dag. Det er ingen unnskyldning, men forfatteren jeg viste til, har nå vært min kone i over 20 år.

Vi fant som kjent ikke plagiat i vår undersøkelse. Men *mulig* plagiat er likevel avdekket minst én gang i Psykologtidsskriftets historie. Et manuskript ble stoppet fra publisering fordi en fagfelle ante ugler i mosen.

«Dette arbeidet kan ikke vurderes som et selvstendig manus. Det er et *plagiat*», skrev fagfellen etter å ha lest manuset, som altså var ment for publisering i Psykologtidsskriftet. Fagfellen viste til originalartikkelen og slo alarm til redaktøren.

«Jeg har dessverre ikke funnet presise regler for hva som anses som plagiat i artikkelsammenheng. Hadde jeg fått tilsvarende grad av avskrift i et studentarbeid, som sensor ved Universitetet, hadde jeg måtte melde det som fusk. Det overstiger både 10 og 20 prosent-reglene der», skriver fagfellen.

Redaktøren tok dette opp med forfatteren. Artikkelen er aldri blitt publisert. Det er langt fra å bli *vurdert* som plagiat av en fagfelle og til at øverste ankeinstans eventuelt skulle konkludert med at det faktisk *er* plagiat. Og hør: Kunnskapsdepartementets klageutvalg har tidligere konkludert med at en doktorgradsavhandling er plagiat i objektiv forstand, men forskeren ble likevel frifunnet. Klageutvalget rettet oppmerksomheten bort fra det individuelle arbeidet. Kritikken klageutvalget kom med, rammet det akademiske miljøet som forskeren var en del av. Kunnskapsdepartementets

klageutvalg kritiserte miljøet for «manglende bevisstgjøring og mangelfull opptrening og sosialisering inn i forskningspraksiser.»¹

Dette er saken

- Psykologtidsskriftet brukte gratisprogrammet Plagiarismcheck (www.plagiarismcheck.org) til å gjennomgå nærmere 1000 tekster publisert i Tidsskrift for Norsk psykologforening.
- Andre liknende programmer er Anti-Plagiarism, DupliChecker, Plagiarisma, Viper og Ephorus. Sistnevnte brukes av flere universiteter og høyskoler i Norge.
- Sjekken av Psykologtidsskriftets artikler har pågått siden mai i fjor, og den tekniske delen har tatt i underkant av 100 timer.

Definisjoner

- Offisiell definisjon i Norge på *vitenskapelig uredelighet* er forfalskning, fabrikkering, plagiering og andre alvorlige brudd med god vitenskapelig praksis som er begått fortsettlig eller grovt uaktsomt i planlegging, gjennomføring eller rapportering av forskning.
- Internasjonalt finnes det ingen allmenn akseptert definisjon på hva som regnes som vitenskapelig uredelighet.
- *Plagiat* stammer fra latin og betyr «det å røve mennesker». Innenfor forskningsetikken regnes plagiat som det å stjele andres arbeid og utgi det som sitt eget.
- For *duplisering*, eller *selvplagiering*, finnes heller ingen felles definisjon. Begrepet innebærer at en forsker publiserer samme eller svært likelydende funn, uten kildehenvisning til sitt tidligere arbeid.
- I vitenskapsmiljøet pågår det en debatt om selvplagiering bør erstattes av begrepet *dobbeltpublisering*
- Det hersker ingen internasjonal konsensus som angir hvor stor grad av selvplagiering som er akseptabelt.

¹Denne artikkelen er kjørt igjennom Plagiarismcheck.org. Resultatet viser at teksten overlapper 1 prosent med den ferskeste kronikken Ole Bjørn Rekdal har skrevet på forskning.no. Vi ble ikke avslørt for å ha oversatt noen linjer fra et intervju Rekdal gjorde med InsideHigherED.com i august i fjor. Kontrollen greide heller ikke å avsløre at i første del av artikkelen vår er noe hentet fra innledningen av boken Juks av Erik Tunstad (Humanist forlag, 2011). Se også spalten Derfor på side 31.

Etikk i system

- Helsinkideklarasjonen inneholder etiske prinsipper for medisinsk forskning
- ENRIO (European Network of Research Integrity Offices) skal fremme god vitenskapelig praksis.
- Vancouver-avtalen fra 1988 inneholder etiske og praktiske retningslinjer for publisering av forskning.
- De nasjonale forskningsetiske komiteer oppnevnes og får mandat av Kunnskapsdepartementet, men regnes som faglig uavhengige organer.
- De regionale komiteer for medisinsk forskningsetikk (REK) fra 1985 inneholder én komité i hver helseregion.

Psykologer og juks

- **Cyril Burt:** Engelsk psykologiprofessor (1883–1971) som ble avslørt for å ha diktet opp data i tvillingstudier.
- **Diederik Stapel:** Nederlandsk professor i sosialpsykologi (1966–) med priming som spesialfelt ble i 2011 avslørt for juks i blant annet 55 publikasjoner. Han hadde fabrikkert data.
- **Daniel Kahneman** skrev i 2012 i et åpent brev at sosialpsykologien var blitt en legemliggjørelse av «tvilen omkring den psykologiske forskningens integritet».
- **Helmuth Nyborg:** Kontroversiell dansk psykologiprofessor som i 2013 ble felt for vitenskapelig uredelighet.

Kilder: Wikipedia, Commisielevelt.nl, Nature.com